

Bröllopsresan

Bröllopsresan

1. *Inledning.*

Denna resa skulle egentligen aldrig ha ägt rum. Det var förutbestämt att jag skulle fara till Indien på 40 dagar och återvända till Darjeeling och Nepal och Kausani för första gången på två år, men så hände det. Jag fick ett brev på posten. Det var från ett kusinbarn i Italien. Hon skulle gifta sig. Jag var härmed formligen inbjuden.

Det var första gången någon av den yngre generationen i familjen skulle gifta sig, så tilldragelsen var väsentlig. Den var rentav unik. Det gick inte att missa. Jag fick fara till Indien och Nepal en annan gång.

Den redan färdigbokade flygresan med Aeroflot avbokades, och i stället fick man börja bekymra sig om vad man skulle bära på bröllopet. Det gick inte att komma ifrån: man måste fylla halva bagaget med finkostym, vit skjorta och heltäckande svarta skor. Man fick ta med sig mindre böcker i stället.

Avreseveckan var den dystraste tänkbara i Göteborg. Den långa varma sommaren hade avlösts av en plötslig vinter, det blev ingen höst alls, och hela denna vecka regnade det och var mörkt som vid midvinter. Veckan avslutades av snöstorm, och hela södra Sverige lamslogs av snödrivor. Det hade inte hänt på hundra år. Oktobervintern slog alla rekord.

Man lämnade ett Göteborg i dystra dimmor och genomträngande duggregn. Det var någon plusgrad. Men vem visar sig på stationen om inte Barbro? Vi hade angenämt resällskap av varandra ner till Varberg, ty längre skulle hon inte. Även hon hade dock svårt för de nya moderna EU-tågen. När jag gick på toaletten tryckte man på en knapp för att få upp dörren. Där inne satt det en kvinna. Det hade varit upptaget, men hon hade inte kunnat låsa dörren. Jag avlägsnade mig genast, men sedan kunde hon inte stänga dörren elektroniskt igen. Jag skyndade mig bort till en annan vagn.

Jag hade tur med bytena. I Helsingborg väntade en färja snällt på mig, och i Helsingör gick ett tåg fem minuter efter ankomst. Öresund var blygrått och stormigt. Den skandinaviska vintern kunde inte vara mindre till sin fördel.

Men på väg söderut från Köpenhamn började redan vädret klarna. Även temperaturen gick upp. I Köpenhamn var det redan tio grader, och på tåget måste man ta av sig sandalerna. Jag fick angenämt sällskap i form av två svenskar, en från Bergslagen som skulle till Puttgarden, och en anställd på Sveriges Radio som skulle till en större musikmässa i Essen under fyra dagar. Han var en av de två pratarna i programmet "Klinga" på söndagsmorgnarna, som kommer efter Bolonasos "Alltid på en söndag". Vi hade mycket musik att prata om. Han berättade bland annat att Mali var ett av världens allra musiktätaste länder. (Mali ligger någonstans ovanpå Burkina Faso (före detta Övre Volta) i närheten av Elfenbenskusten, där det aktuella afrikanska inbördeskriget äger rum.)

Man kunde konstatera att klientelet på resan var brokigare än någonsin. Där var inte många från Mali eller Burkina Faso, men de mörkhyade västasiaterna från muslimska länder, mest kurder och turkar, var påtagligt många och nästan dominerande jämte odefinierbara jugoslaviska östeuropéer, och i min vagn satt det två tvättakta munkar från Thailand. Världen blir mindre hela tiden.

Plötsligt kom solen strålande fram och bländade en direkt: man hade hunnit glömma hur den såg ut. I skymningen framträdde även fullmånen, och på fartyget till Puttgarden kunde jag köpa en välbehövlig flaska sherry. Det kändes som om hela resan var räddad från början.

Resan blev påtagligt lyckosam alltigenom utan några missöden.

Den kommer att delas upp i följande avsnitt:

1. Inledning
2. Den okända kusinen
3. Det suveräna bröllopet
4. Intermezzo med återblick
- 5-8 : Doktor Sandys bordssamtal
9. Allhelgonadagen i Mykene
10. Krogen med två utgångar
11. Den långa vägen till Olympia
12. Grekiskt avsked
13. Reträtten
14. Den vilda strejken i Milano
15. Resans höjdpunkt
16. Achilles bordssamtal
17. Avslutning

2. Den okända kusinen.

Färden genom Tyskland gick smärtfritt så när som på de eländiga moderna tyska nattågsvagnarna för sittare i andra klass, där kupésystemet fullständigt har uteslutits och man i stället är hänvisad till nackkrossarfåtöljer i sardinburksvagnar värre än flygmaskiner. Hur någon alls kan sova i sådana stolar utan att vakna med krossad nacke är mig ett mysterium.

Men från München fick jag angenämt resällskap genom en trevlig dam som bott fem år i Sverige och behärskade både engelska, franska och italienska utom sitt hemspråk tyska. Hon hade arbetat för Orkesterföreningen i Stockholm och beklagade mycket att hon aldrig lyckats få sina två söner musikaliskt intresserade. Hon hade även rest i Indien men genom en olycklig ehuru välmenad rekommendation hamnat i Kashmir i fel årstid – i november, när det borde ha varit i augusti. Hon hade bara frusit hela tiden, då man i Kashmir sällan har pålitlig värme inomhus.

Hon var mycket livlig och berättade mycket och gärna från sina vittomspännande erfarenheter inte minst i Sydtyrolen, där hon kände till alla vandringslederna. Hon nämnde att man kunde vandra genom och över dolomiterna hela vägen från Brixen (Bressanone) till Venedig, vilket hon rekommenderade mig att pröva någon gång.

Välkommandet i Italien blev tyvärr mindre trevligt. Den förste italienske konduktören krävde mig på extra supplement, fastän jag redan betalat det erforderliga supplementet i Sverige. Inga argument hjälpte. Jag hävdade förgäves att jag inte förstod varför jag måste betala samma supplement två gånger, särskilt när jag hade papper på att jag redan betalat det en gång, men konduktören hänvisade mig till stationsmyndigheterna i Verona. Min trevliga medpassagerare bekräftade att jag blivit lurad. Hon hade inte behövt betala för något supplement.

Men sommaren log fortfarande i Italien. Runt Brenner var bergen vita men inte av snö utan bara av frost, vilket särskilt gav träden och skogarna ett nästan övernaturligt trolskt utseende, som om barken och löven var vita i stället för bruna och gröna, medan samtidigt höstfärgernas glödande prakt i alla nyanser från guldgult till purpurrött gjorde tågresan till en fest för ögat – det var omöjligt att koncentrera sig på läsning. Även den första riktiga cappuccinon i tåget uppfyllde en med den välgörande känslan att stå på fast kulinarisk mark i Italien igen.

Rent formellt hade nedresan fungerat perfekt - omedelbar överfart i Helsingborg, omedelbart Köpenhamnståg i Helsingör, exakt lämplig middagsrast i Hamburg, ingen onödig väntetid i München, inga förseningar, och omedelbar stadsbuss i Verona direkt hem till lunchbordet hos familjen, där Ida väntade glädjestrålade med tagliatelle, rostbiff, frukt och rödvin samt kaka och kaffe. Även Cristina var på strålade humör och ville att jag skulle stanna tillräckligt länge för att få hinna träffa en hel drös av nya vänner som hon hittat. Men dagens clou var mötet med den legendariska kusinen Laura.

Jag hade hört talas om henne i alla dessa år men aldrig fått träffa henne. Hon hade fört en mystisk existens i isolering som ensamstående moder med sin dotter Petra, och inte ens hennes bror Alberto hade fått se mycket av henne. Nu hade dottern som fullvuxen med sin sambo öppnat en glass- och kaffebar i närheten, där Laura hjälpte till. Achille hade av en händelse gått till baren med några vänner och där överraskats av att värdinnan var självaste Laura, hans barns okända och mest mystiska kusin. Sedan dess hade stället varit väl gouterat av slakten.

Cristina och jag gick dit på kvällen. Laura är över 55 men vackrare än sin dotter, som är åt det rundare hållet. Hon hade minsann inte öppnat en glassbar utan någon tanke på att hon även själv skulle kunna få njuta av det. Även Laura hade hört talas om mig i alla år, och bekantskapen var ömsesidigt tacknämlig att göra. Hennes forskande och mönstrande blick uteslöt alla tvivel om saken: som jag alltid hade misstänkt var hon var hon den intressantaste av alla mina italienska kusiner.

Vår första bekantskap var naturligtvis flyktig, men ändå fick man ett klart intryck av henne som en god människokännare med oanade djup i sitt hjärta. På min fråga om vi skulle ses igen på bröllopet om lördag svarade hon dock: "Nej, ty även om jag inte kommer blir de gifta ändå." Vad ska man kalla det? Kanske en oemotståndligt fin manöver för att göra sin person desto mera märkbar genom att lysa med sin frånvaro? Hon lär bli den enda frånvarande släktingen, och de närvarande lär ska bli mer än ett hundratal.

3. Det suveräna bröllopet.

Sommaren i Italien hade varit en enda lång väderkatastrof med dåligt väder hela tiden, som inte bara förstört hela årets vinskörd i Bardolinodistriktet utan som dessutom genom hagelstormar förstört själva vinrankorna, så att dessa måste förnyas och planteras om, vilket innebar tre förlorade år för vinodlarna.

Achille, nu 82, tillbringade varannan dag med att arbeta ute på landet uppe vid Castagné och varannan dag med att sitta hemma och studera. Han hade därmed funnit sin idealiska livsrytm som inte krävde några justeringar.

Vi hade alla oroat oss för vädret inför Federicas bröllop. Skulle det regna, eller skulle hon klara sig? Enligt väderleksprognoserna var chanserna 50/50. Så kom äntligen fredagen den 26 oktober och bjöd på generöst varmt och vackert väder. Det kunde inte bli bättre eller lyckligare.

Kyrkan var fullsatt, men slakten hade reserverade platser i de främsta bänkarna. Jag fick sitta mellan Achille och Cristina i den tredje bänkraden, vilket var en idealisk placering, varken för framträdande eller för undanskymd, medan jag dock av en händelse råkade vara den bäst klädda i hela slakten. Med tanke på den viktiga tilldragelsen, att det var den första i den yngre generationen som gifte sig i familjen, hade jag dammat av och tagit med mig en gammal kostym som jag inte använt på 15 år. Med grå sidenslips och vit skjorta gjorde den en otrolig succé, medan ingen annan kunde mäta sig med dess elegans. Brudens tre bröder bar alla enkla kostymer med enkla slipsar med mörka skjortor, och hela bröllopets prägel var ganska enkel. Musiken var till och med simpel exekverad av församlingens ungdomskör med råa

röster i enkla kyrkliga poplåtar. Det enda seriösa undantaget var Schuberts "Ave Maria" som framfördes i en enda vers av en god silverflöjtist till felaktigt gitarrackkompagnemang. Naturligtvis kan man inte ackompanjera Schuberts "Ave Maria" med gitarr, arrangemanget hade måst anpassas efter gitarrens begränsade möjligheter, och resultatet blev därefter.

Men brudparet blev gifta enligt katolsk ceremoni, och alla var lyckliga. Det var bara vi släktingar som var någorlunda högtidligt klädda. Det stora flertalet av brudgummens släktingar och vänner var knappast uppklädda alls och matchade därmed mer än väl den moderna rustika kvarterskyrkan. Även prästen var tämligen ledig och informell, lallade med i de kyrkliga slagdängorna och bad till och med hela församlingen efter vigselakten att applådera, som om det var hos pingstkyrkan eller mormonerna. Den moderna katolska kyrkan är helt utan stil och skiljer sig knappast alls från vilken liberal frikyrka som helst.

Efter vigselns tre timmar begav sig bröllopgästerna till den stora bröllopsmiddagen, som skulle gå av stapeln söder om Verona i Custoza nära Francavilla, där krigshändelserna vid förrförra århundradet (1850-70) hade sina centrala skeenden och där benen efter de massvis stupade samlats i väldiga monument, som tornar upp sig över slätten. Även Solferino, där Henri Dunant fick idén till Röda Korset, låg i närheten.

Vädret var fullkomligt idealiskt, och middagen inleddes med en öppen småtuggsbuffé med mousserande vittvin. Det förekom både lax och skinka, oliver och grönsaker, friterade läckerheter och sötsaker till både bål och lemonader utom det mousserande vinet i väntan på att brudparet skulle komma till festen efter en omständlig fotografering på annan ort.

De kom klockan två, då alla fick sätta sig till bords. Brudens faders släkt, alltså vi, fick sitta vid ett särskilt bord, medan brudens moders släkt fick ett annat. Sedan följde honnörsbordet, där brudparet fick trona helt ensamma tillsammans med tillställningens absoluta hedersgäst, brudens mormor, en 93-årig krutgumma, varom mera nedan.

Sedan följde de andra borden: brudgummens föräldrar och deras släkt, och därefter alla möjliga släktingar och bullersamma vänner till brudparet, inalles sex bord om ungefär 20 personer vid varje, med brudparets lilla bord i mitten som ett sjunde.

Vad som följde var en orgie i kulinariska läckerheter. Efter tre rätter och obegränsade kvantiteter vitt vin fick hela sällskapet gå ut i parken och där förse sig med en uppfriskande sorbet, medan den andra dukningen förbereddes, som omfattade tre nya rätter men med rött vin i dock lika obegränsade mängder.

Därefter var det dags för tårtan i sju våningar med kaffe och avec, som naturligtvis var grappa – i obegränsade mängder. När vi kommit så långt hade klockan hunnit bli halv sju (efter fem timmars ätande) och skymningen börjat inleda dagens mörka slut. Då började det även bli kallt, så festen fick sin helt naturliga avslutning.

Festens dominerande huvudperson var dock utan tvekan brudens färgstarka mormor, en krutgumma med kristallklara dagsfärska minnen av både första och andra världskriget. Därtill var hon otroligt munvig och talade med det för äldre karakteristiska sättet att inte förbruka mycket luft och få så mycket sagt som möjligt på så korta ögonblick som möjligt. Ordflödet blir därmed korthugget och staccatomässigt och mycket torrt men desto effektivare, ungefär som kulspruteeld, som ingen har något att sätta upp mot. Det enda som gäller är att tiga och lyssna. Alla var omåttligt imponerade av henne.

Så led denna oförglömliga bröllopsfest genom en lång eftermiddag i ett idealiskt trädgårdslandskap två mil söder om Verona i ett förlängt sommarefterspel den 26 oktober, den sista dagen före växlingen från sommartid till vintertid. Det var alltså

väl beräknat: alla skulle få sova en extra timme följande morgon, vilket väl kunde behövas efter de elva rätterna och fyra vinerna i obegränsade kvantiteter utom kaffet och grappan.

Festen stördes inte av några tal men bara av spontana korta hyllningar. Den dränktes inte i modern vulgär dansmusik med öronbedövande förstärkare, utan vid halv sju var allting slut. Genom att det bara serverades vin (utom grappan till kaffet till allra sist) blev ingen stökig eller oregerlig, utan alla blev bara lyckliga, öppna och positiva. Kort sagt, Federicas bröllop kunde inte ha blivit mera lyckligt och idealiskt, mest tack vare det vackra sommarvädret den 26 oktober.

4. Intermezzo

Ingen märkte att min gyf var öppen under hela bröllopet - inte ens jag själv. Det var så dags att stänga den efteråt, men jag prisade mig lycklig att ingen märkt det. Min kostym var sådan att det lyckligtvis var omöjligt att märka det under den långa kavajen - men ändå! Något sådant är ju det sista man får glömma på ett bröllop.

Bröllopet var annars utan tvekan 100% lyckat – det fanns ingen malört i den överfulla och översvämmade glädjebägaren. I stället kom naturligtvis baksmyllan efteråt.

För att klara denna for vi ut på landet till Castagné uppe i bergen, där det fortfarande var så pass angenämt att man lugnt kunde sitta ute i solen hela eftermiddagen. Först när skymningen inleddes började man frysa. Denna dag var ju den första med vintertid, man hade fått en extra timme till skänks, så att ens liv därmed hade förlängts, med dock den påföljd att solen nu gick ner en timme tidigare.

När man reflekterade över bröllopet och dess ymniga skörd av nya intryck och bekantskaper mindes man även med välbehag dess förspel – resan ner och det trevliga musikaliska resällskapet i form av den femspråkiga damen som arbetat för orkesterföreningen i Stockholm. Vi hade givetvis haft de intressantaste diskussioner om musik och bland annat dryftat det märkliga i att så många framstående dirigenter blev så extremt gamla och förblev så extremt vitala högt upp i ålderdomen. Vi var helt överens om att musiken hade med saken att göra. Jag påpekade det märkliga i att utövare av klassisk levande musik därmed höll sina hjärnor konstant i god trim genom de oupphörliga koncentrationsövningarna: en musiker kan aldrig spänna av så länge han utövar krävande disciplinerad musik, vilket resulterar i ständig nödvändig alerthet. Hon belyste det faktum att dirigenter alltid till fullo kan leva ut sina känslor utan att någonsin behöva undertrycka något som en troligen väsentlig faktor hos sådana dirigentfenomen som Toscanini, Bruno Walter och Georg Solti, som arbetade upp i 80- och 90-årsåldern. Vi var helt överens.

Vädret förblev så underbart, att det var en njutning att sitta utomhus och sola sig i korta ärmar – den 28 oktober! Den 29 oktober bar det söderut i samma idealiska väder. Något hade hänt på järnvägslinjen mellan Verona och Bologna, men vi (passagerare) fick aldrig veta vad. Vi konstaterade bara att poliser rusade genom tåget i panikartad stress, vi hörde uttryck från dem som "Vi har ännu en minut på oss," och när en dam frågade dem om det fanns en bomb på tåget svarade polisen lakoniskt: "Det är värre än så, signora." Men någon klarhet fick vi aldrig, och fram kom vi.

I Ancona fanns det ingen Superfastfärja denna gång. Det såg jag genast från tågstationen. Mina onda aningar bekräftades när jag kom till hamnen: ingen Superfast låg inne, och pirerna var tomma. Ändå skulle det gå en färja idag klockan 19. När jag hemsökte biljettkontoret hänvisades jag helt lugnt till Blue Star Ferries, en

blå i stället för en röd färja, som naturligtvis skulle avgå klockan 19. Allt stämde. Man var räddad igen.

Om vädret skulle hålla skulle man få en idealisk överfart och glida igenom hela den grekiska arkipelagen från väster i dagsljus. Det fanns hopp minsann.

I själva verket var himlen alldeles ovanligt klar hela resan, och skymnings-tågresa från Patras till Athen bjöd på ett exceptionellt vackert skådespel, då varje enskilt berg framträdde kristallklart i glödande färger längs hela Korintviken belysta av brinnande moln som blev alltmer intensiva i sitt sken ju mer grant purpurroda de flammade nästan hela vägen fram till Korint. Man glömde helt bort att läsa.

Och i Athen var allting som vanligt. Elias hälsade mig välkommen. Man var hemma igen.

5. Doktor Sandys bordssamtal, del 1 : *om judendomen*

Jag fann doktor Sandy något förändrad men ändå samtidigt helt sig själv. Han föreföll mindre, som om han hade börjat krympa, men ändå hade han lagt på hullet. Han hade åldrats något igen men gjorde samtidigt ett mer levande och vitalt intryck än någonsin. Han hade varit i Turkiet, Syrien, Jordanien och Israel och där igen sett några av de senaste massakrerna på nära håll, vilka tydligen fört honom ännu ett steg närmare judendomen.

"Det finns en gammal judisk legend," berättade han, "som går under beteckningen Lamed Vav. Det är två judiska bokstäver, som tillsammans bildar numret 36. Detta är ett heligt tal. Enligt den gamla legenden finns det alltid konstant 36 goda män i världen, som väl närmast är helgon. De behöver inte vara judar, de behöver inte vara män, men deras antal är konstant. De behöver inte ens själva vara medvetna om att de tillhör de 36 heliga. De lever ödmjukt i obemärkthet, och de uppbär hela bördan av mänsklighetens lidanden och prövningar. Det är de som tar ansvar för hela mänskligheten och uppbär detta ansvar. Om någon av dem dör tillsätter Gud genast en annan enligt legenden, så att deras antal ändå alltid förblir 36. Så länge de finns och hårdar ut och fortsätter att bära all världens lidanden på sina skuldror, så länge kan civilisationen fortsätta att existera och utvecklas; men om deras antal skulle svika, om de inte längre skulle ersättas av nya levande helgon när de dör, så skulle världen nalkas sin undergång. Denna legend är urgammal, nästan lika gammal som Bibeln, och är så urtypisk för judendomen. De fortsätter att ta ansvar för världen och leda den vidare, de uthärdar tålmodigt prövningar och förföljelser genom seklerna och uppoffrar sig för sitt folks och världens bästa, de protesterar inte mot orättvisorna utan bär dem hellre med jämnmod för att i stället ägna sin energi åt viktigare saker som att sköta sitt arbete. Och denna mentalitet tror jag att är hela mänsklighetens ryggrad och primus motor utan vilken världen knappast kan fortsätta ha sin gilla gång.

Vari ligger då det specifikt judiska, som får judarna att strunta i sina egna lidanden och prövningar och fortsätta sträva vidare som om ingenting hänt? Kärnan i detta tror jag ligger i deras samlariver och pietet. Alla högre civilisationer har betonat pieteten, fromheten gentemot fäderna och förfäderna, den egna familjens historia och dess minnen. Där ligger den största pieteten: i viljan och ansträngningen till att bevara minnen. Och därav uppstår även kulturen. För att bevara minnena måste de skrivas ner, och så kommer släkthistorierna och de bibliska böckerna till. För att sprida kunskap om dessa minnen och få dem säkrare bevarade bildas bibliotek och universitet, där traditionerna kan bevaras och föras vidare. Dessa kräver sin organisation och infrastruktur, och så kommer det fungerande samhället och den sociala ordningen till. Men den röda tråden, det enda viktiga centralmotivet är bevarandet av minnena och att föra dem vidare. Allt annat är underordnat denna

mänskliga faktor. Kungar och kejsare, diktatorer och diktaturer betyder ingenting, den individuella friheten är viktigare än någon statsmakt och politisk rörelse, och därför har de alltid kommit i kläm under trycket av självsvåldiga maktpretendenter. Hela historien kan ses som en barometer över ont och gott, vad som varit bra och dåligt, om man ser den ur perspektivet hur judarna blivit behandlade. Under hela Antiken blomstrade judarna – tills Augustus införde den romerska militärdiktaturen och Paulus skilde kristendomen från judendomen och predikade hat och förföljelse mot judarna. Den förste kristne kejsaren eller världsmilitärdiktatorn Konstantin genomförde det totala avskiljandet av judendomen från resten av mänskligheten, och där inleddes den mörka medeltiden med dess dystra tusenåriga barbari. Spanien upplevde en oförliknelig storhetstid under medeltiden tills Ferdinand och Isabella beslöt att alla judar måste lämna landet. I Tyskland pågick judeförföljelserna konstant från medeltiden till våra dagar med undantag endast för Moses Mendelssohns, Lessings, Goethes och Einsteins tid, vilken andningspaus tog slut 1933. Jag har aldrig tyckt om Tyskland och aldrig velat stanna där. Spöket av dess kulturfientlighet och vilda aggressivitet, som alltid hänsynslöst och grymt gått ut över judarna, känns i luften där fortfarande. Det räcker med att se en avskräckande ful skinnskalle för att bli medveten om det. Frankrike och England har varit bättre, men Spanien och Portugal har jag heller aldrig känt för. Italien går också an, men den största vänligheten och bästa grogrunden har varit i Grekland och Turkiet, i Polen och hela Östeuropa. Det är kanske därför jag alltid dragits till alla dessa länder och trivts så bra där. Jag vet inte hur det är i Skandinavien."

"I Skandinavien har judarna bemötts med samma artighet och medborgerliga rättvisa som i England och Nederländerna."

"Det gläder mig. Men judarna hade det svårt i England ända fram till Cromwells tid. Och Hitlers hemsökelse i Nederländerna, Danmark och Norge har väl satt sina spår."

Det är dit jag vill komma. Det första tecknet på destruktivitet och rentav sinnessjukdom om du så vill är antijudaism. Idag är det inte helt irrationellt att vara antimuslim, men att vara antijudisk har alltid varit irrationellt. Den som går emot judendomen eller judarna går emot själva hjärtpunkten i mänskligheten: konstruktiviteten, viljan att bevara och odla mänskliga minnen genom att bygga kultur och civilisationer, själva den mänskliga pieteten och ödmjukheten inför människovärdet, själva den fundamentala goda mänskliga viljan."

6.

Doktor Sandys bordssamtal, del 2: *Om kristendomen.*

"Men om judendomen är så god och konstruktiv, varför är den då samtidigt självdestruktiv? Se på Salomo, som slösade bort alla stormakten Israels resurser, se på Simon Bar Kochba, som ledde ett helt självmordskrig mot romarna, och se på Karl Marx, som såg det som sin plikt att störta hela civilisationen i olycka."

"Du glömde den viktigaste av dem."

"Jesus?"

"Nej, Paulus. Jesus var en god jude som troget följde sina föregångare Hillel och fariséerna och deras filosofi, men sedan kom Paulus, som skilde kristendomen från judendomen, som predikade hat mot judarna och som kastade in den etablerade kyrkan på hopplös kurs mot intolerans och omänsklighet. Jesus var en god jude, och Petrus höll hans församling inom judendomen, men Paulus förstörde alltsammans. Av alla ideologer någonsin är nog Paulus den som har vållat judendomen, kristendomen och civilisationen den största och mest långsiktiga skadan. Han var i

princip lika galen som Muhammed, som lovade evigt liv i paradiset hos *houris* åt varje muslimsk självmordsbombare. Paulus lovade odödlighet åt alla som trodde att Jesus var Guds Son, ett fullständigt absurt charlataneri och självbedrägeri. Hur kan man lova odödlighet åt någon, när det är en fullständigt överbevisad självklarhet att allt kött måste dö? Och han fick hela världen med sig, som gick på hans stora bluff i brist på bättre bluffar.

Hela kristendomen är en enda lång skandalhistoria, från Paulus absurda pretentioner till den nuvarande påvens hyllning av islam för dess brist på födelsekontroll och hans förbannelse av buddhismen såsom ateistisk, som om förnuftet var helt utan betydelse. Man kan inte åsidosätta förnuftet utan katastrofala resultat. Men det har kyrkan alltid gjort så länge den har existerat.

Du får ursäkta mig om jag trampar dig på tårna, men jag kan inte ha någon fördragsamhet med någon mänsklig dumhet, och kristendomen är till och med i vissa avseenden värre i sin etablerade dumhet än islam. Idag tar islam priset, men kristendomens första 1900 år är egentligen genomgående samma dumheter som vi finner i islam idag. Det finns ingen ursäkt, hur mycket påven än må be om ursäkt för den skandalösa kyrkohistoriens ständigt upprepade katastrofala misstag.

Att Rom gick åt helvete var Roms sak, – okey, låt det gå åt helvete, det var en etablerad diktatur som bara kunde gå åt helvete i sin ruttenhet, men det var helt onödigt av Paulus att förvärpa saken med att ersätta Roms etablerade ruttenhet med en etablerad sinnessjukdom. För det var vad kristendomen var i sin av Paulus etablerade form - en sinnessjukdom."

Naturligtvis bad jag honom belägga detta.

"Måste du fråga om den saken, du som vet något om historia? Uppfinningen av helvetet bara för att skrämja de vidskepliga massorna till underkastelse och lydnad, hela uppståndelseillusionen och dogmen om köttets uppståndelse från de döda, myten om det eviga paradiset med din kropp välbehållen i himlen, myten om arvsynen, enligt vilken Paulus etablerade det som faktum att alla människor är födda såsom onda varelser och att bara kyrkan kunde frälsa dem mirakulöst genom att de blev nedstänkta med heligt vatten, myten om att Maria var en intakt jungfru när hon födde Jesus, som ändå tydligen inte var hennes enda son, trosbekännelsens gallimatias om att en Gud är lika med tre, kyrkans monopolpretentioner på det här med frälsning, uppfinningen av inkquisitionen som institution, vars enda målsättning var att metodiskt eliminera alla oliktänkande, förföljelserna mot ensamma kvinnor såsom så kallade "häxor", hela djävulskulten med exorceringsvansinnet, hela kyrkans historia eller åtminstone den katolska kyrkans är en enda oändlig psykos. Inte förrän i det senaste århundradet har folk börjat vakna upp inför kristendomens egen faktiska ondska, när dess judefientliga idéer kom till samlat uttryck genom nazismens faktiska oerhörddhet. Alla schabloner som nazismen körde med, som att judarna mördade Kristus, att de offrade kristna spädbarn för att använda deras blod vid svarta mässor, betraktandet av judarna som ett folk av lägre människovärde, och så vidare - alla sådana myter hade sin upprinnelse i den kristna kyrkan. Den kan inte ursäktas. Dess överhuvud Pius XII lade inte ett ord emellan när nazisterna på allvar försökte genomföra sin totala judeutrotning - och lyckades till en tredjedel.

Kristendomen som etablissemanng kan inte försvaras, Christian. Den var inte sjuk från början, det var inget fel på den gode Jesus, men Paulus gjorde kristendomen till en sjuk sak från början, och det var helt onödigt, då det fanns vettiga alternativ. Judendomen med sin tolerans och panteism var inte det enda alternativet, Antiken var rik på rationella filosofskolor som alla kom från Grekland, Platons filosofi är oöverträffad än idag, och Pythagoras, Aristoteles, Zenon, Filon, Epikuros, Plotinos, Marcus Aurelius och många andra stod på minst samma moraliskt och förnuftsmässigt överlägsna nivå. Men kristendomen såg det som sin plikt att sänka världen i vidskepelsens djupa mörker, göra all bildning och utbildning omöjlig,

förtränga historiska sanningar och traditioner, förfölja förnuftets sunda och renande tvivel och hålla mänskligheten i mental trälldom i tusen år, tills rationalismen äntligen gjorde revolt genom humanisterna, Luther och Zwingli, Bruno och Spinoza och de franska upplysningsfilosoferna. Jag ser kristendomen som ett enda oformligt dårhus där föreståndarna är de värsta dårarna. Så som jag ser det kan kristendomen bara överleva musealt, genom sin konst och musik, genom sin oöverträffade arkitektur och rika litteratur, genom charmen i dess sagor och legender, genom sin trots allt obotliga skönhetsdyrkan, genom dess välbehövliga verklighetsflykt i form av illusioner och vackra ceremonier och genom dess sociala insatser. Den nödvändiga socialvården håller på att försvinna ur världen idag, genom att samhällsetablissemang mer och mer förlorar kontakt med verkligheten och sopar problemen under mattan, medan just på det området den katolska kyrkan genom sociala hjälpprogram som Caritas och Opus Dei faktiskt gör mer än vad det sekulära samhället kan göra."

7. Doktor Sandy om sin självbiografi.

"Ni måste ha någon dålig erfarenhet i ert förflutna för att ha blivit en så dålig kristen, doktor Sandy," sade jag. Han replikerade genast:

"Jag är skotte. Vi skottar är ökända för vår extrema rationalism, men du har rätt: kristendomen i Skottland är ännu värre än i andra länder. Om skottarna är ogina och snåla av sig, så har presbyterianismen bara gjort dem elakare. John Knox var värre än John Calvin, och det var han som från början gjorde regeringen omöjlig för Maria Stuart, vars liv han förstörde. Kristendomens omänsklighet har lurat fram det värsta hos skottarna, och tyvärr är de flesta skottar, i likhet med de flesta människor, inte i stånd till att genomskåda sig själva. De ser grandet i sin grannes öga men inte bjälken i sitt eget, som genom kristendomen blir till en blockerande timmerbråte som gör dem blinda, så de inte ens ser sin granne alls.

Jag är högländare och kommer egentligen från yttre Hebriderna, jag är född och fostrad i havets eget vildaste skum, men jag växte upp i Glasgow och studerade i Edinburgh. Där fick jag lika intressanta kontakter som Conan Doyle på sin tid och fick tidigt upp ögonen för Aids-problemet. Sedan kom karriären, som i motsats till Conan DoYLES blev en succé till en början, men glöm det. Det var kristendomen vi höll på med att dissekera med alla dess kräftsvulster och dödkött. Oss emellan sagt är alla religioner likadana, med undantag av judendomen och buddhismen, som har sina klart rationella, universalistiska och panteistiska tendenser, som även hinduismen har något till övers för, och som faktiskt även islam har sinne för inom vissa grenar som Bahai och Sufismen, men som Paulus stängde dörren till från början för kristendomen, världens skenheligaste skurk genom tiderna. Mina erfarenheter av flaskan är bättre än av kristendomen."

"Menar ni att flaskan är en bättre religion än kristendomen?"

"För somliga är alkoholism som en religion men inte för mig. Att umgås med alkoholen är en konst. Den är bra som medicin, men ingen medicin är bra i övermått. Man bör hålla sig till whisky och vin och vissa hybrider där emellan som portvin och sherry, men bastarder som cognac, armagnac och calvados bör man undvika liksom naturligtvis varje form av sprit. Men du har hört mig föreläsa om detta förut. Men den högsta konsten inom umgänget med flaskan är vinkännedomen. Den kan utvecklas i det oändliga."

"Och kärleken, doktor Sandy? Är inte den också en konst som kan missbrukas?"

"Jo, och de flesta missbrukar den. Jag erkänner att jag alltid haft en svaghet för vackra unga män, i synnerhet långhåriga sådana, men jag har aldrig missbrukat kärleken. Jag har även provat på hur det är att vara gift med en god och vacker

kvinnor, men liksom för David Livingstone var det ingenting för mig. Jag hade viktigare intressen, och jag hade inte tid. Kärleken kräver tid och omsorg, och den man älskar är man lika ansvarig för som för sitt eget liv. Jag kunde inte ta det ansvaret, då jag inte kunde ge det den tid det krävde. Jag kom i fyrtioårsåldern fram till att jag sparade enorma resurser tid och energi om jag lade kärleken helt åt sidan och avstod från allt sexliv. Det har jag gjort sedan dess. Tack vare det kunde min karriär kulminera."

"Men också explodera."

"Ja, men inte genom någon överansträngning eller nervöst sammanbrott. Jag hoppade självmant av efter noggrant rationellt övervägande och har aldrig ångrat det."

"Och ni har aldrig återupptagit kärleken?"

"Jag har inte haft tid. Min självbiografi kommer aldrig att skrivas, och inte ens för dig kan jag berätta allt vad jag gjort, men du vet ju själv hur involverad jag har varit i Sovjetunionens avskaffande och det kalla krigets avslutning."

"Och sedan dess har ni varit engagerad i problemet med islam."

"Detta nya kalla krig mellan rationalismen å ena sidan och alla sinnessjuka fundamentalismer å den andra kommer jag tyvärr inte att få se något slut på. Du kommer kanske att få se det men långt efter min död."

"Ändå lever jag ett långt ohälsosammare liv än ni här i Grekland, doktor Sandy. Ni kan leva tills ni blir hundra."

"Högst 80, troligen mindre. Överskatta inte min skotska seghet. Det enda hälsosamma med min levnad är att jag mest bor här i Grekland, och det gör jag inte för hälsans skull utan för den grekiska mentala hälsans skull, för den grekiska kulturen och traditionen. Rationalismen började här i Grekland, Christian, med Homeros, Pythagoras, Solon och Herodotos, skaparna av den litterära arkitekturen, den rationella politiken, den universalistiska filosofin (före Buddha och Lao-Tse) och den historiska forskningen. Alla folk i Europa har förföljt judarna utom grekerna. Den grekiska toleransen och gästfriheten har alltid överlevt som en ö för sig isolerad i Europa."

"I Norden har judarna aldrig förföljts."

"Det är riktigt, men där var de heller aldrig så många. I Turkiet förföljdes de heller aldrig, medan turkarna desto hårdare förföljde alla andra folk, i synnerhet de oskyldiga armenierna, det kanske enda kristna folk med en sund kristendom. I Polen förföljdes de heller aldrig så länge Polen var självständigt, men desto hårdare förföljde alla andra folk polackerna. De hårdaste judeförföljarna har alltid varit imperialistiska makter, som Spanien och Portugal, Ryssland och Tyskland. Ej heller i Amerika har judarna någonsin förföljts, och jag följer vaksamt med den kritiska utvecklingen för demokratin där. I Grekland började demokratin, som i sig utesluter judeförföljelser. Ej heller i England har judar någonsin förföljts sedan demokratin genomfördes där. Demokratin och judendomen förblir mänsklighetens största hopp."

8. Doktor Sandy om äktenskapet.

"Jag visste inte att ni varit gift, doktor Sandy. Innebär era erfarenheter att ni skulle avråda män från att gifta sig?"

"Absolut inte. Det är en naturlig del av livet som man bör unna sig. Alla äktenskap måste inte sluta med skilsmässa även om alltför många gör det. Att cirka 50 procent av alla äktenskap överlever är fortfarande en alldeles tillräcklig statistik för att bevisa att äktenskap är värda att satsa på. Men för varje omgifte minskar äktenskapets varaktighets chanser med hälften. De flesta Hollywoodstjärnor är inne i den onda cirkeln att de aldrig kan ha ett äktenskap som håller. Spencer Tracy och

Catherine Hepburn var ett av de få klassiska undantagen. Endast de intellektuellt mer begåvade bör tänka sig för två gånger innan de gifter sig. Den som känner äktenskapet som en plikt och börda bör aldrig gifta sig, ty ett äktenskap där den ena parten drar ner, bromsar och försöker anpassa den andra med att inskränka honom/henne måste kapsejsa. Bara äktenskap där parterna kan känna sig likvärdiga med varandra, så att de båda kan främja varandra, har utsikter att vara livet ut. Om hustrun har hemligheter för mannen, eller om mannen inte kan dela delar av sitt liv med hustrun, är det kört. De måste kunna lita på varandra och förstå varandra. En man som aldrig kan lita på en annan kan aldrig bli gift. En hustru som aldrig kan säga allt till sin man kan aldrig bli pålitlig. Men du har aldrig gift dig. Varför inte det? Det är inte för sent. Den enda fördelen har mannen framför kvinnan, att för honom kan det aldrig bli för sent."

"Jag har haft två samlevnadsförhållanden. Den första hade hemligheter och bedrog mig, och den andra hade tyvärr anlag för grymhet."

"Så du blev bränd."

"Jag var för känslig."

"Det är en annan aspekt. Kvinnan kan tåla mer än mannen, hon är skapt för att klara av de svåraste lidanden, men om mannen är känsligare än kvinnan tål han ingenting. De flesta sådana män blir ensamma och skapar sig ett igelkotts- eller sköldpaddsskal. Är du en sådan?"

"Kanske."

"Då är vi två. Skål, min bror."

Och han höjde sitt glas.

"Är du medveten om att du ser mer och mer ut som Platon?" sade han sedan.

"Och du blir mer och mer lik Sokrates."

Han kucklade. "Hemma i England skulle jag utan vidare bli både ostrakiserad och nödd att tömma giftbägaren."

"Hur så?"

"Min familj har aldrig förlåtit mig att jag efter moget övervägande övergav karriären."

"Jag vågar uttrycka min bestämda misstanke att du gjort större nytta utan karriär än vad du kunnat om du följt din karriär."

"Det var därför jag lämnade den. Men sådant förstår inte trögfattade hjärnor med enkelriktning inställd på samhället. Här, däremot, i Athen, är vi filosofer kungar. Det spelar ingen roll hur utfattiga och utstötta vi är. Vi är kungar emedan vi är filosofer, och det är världens härligaste privilegium. Det spelar ingen roll om vi bor under broarna i Paris, i Berlins tunnelbana, på frälsningsarméns kostnadsfria ungarshotell eller i Roms kloaker – vi är ändå kungar, blott emedan vi är filosofer, blott emedan vi är bildade och vet mer om människorna genom vår utbildning än vad som är helt naturligt för människan att veta. Vi har satsat våra liv för att tillgodogöra oss vår bildning, för att därmed genom kunskap och vishet kunna tjäna mänskligheten, och därmed har vi ett högre människovärde än någon etablerad kung eller opportunistisk politiker eller framgångsrik affärsman. Vi vet något, medan tyvärr de flesta människor lider brist på kunskap.

Men den högsta kunskapen är den som man inte ens kan tillgodogöra sig genom utbildning och pengar och som bara är resultatet av personlig insikt. Kalla det ett sjätte sinne om du vill. Däri ingår bland annat naturligt intuition och insikt i sådant som inte kan förklaras eller göras begripligt med ord. Många konstnärer har haft den kunskapen och därigenom kunnat skapa oförgängliga verk genom ett slags personlig magi, som van Goghs och el Grecos tavlor, som Beethovens och Schuberts musik för att inte tala om Chopins och Tjajkovskijs, som Shakespeares poesi och Dickens oöverträffade romaner för att inte tala om Dostojevskijs och Victor Hugos, och så vidare. Och denna högre kunskap och insikt i själva skapelseprocessen tror jag bara

man kan ernå genom intimt umgänge med naturen. Ingen civilisation kan stå högre än naturens egen ordning. Där och endast där finns alltid den absoluta skönheten."

Vi avslutade vår middag med gammalt hederligt retsinavin i en gammal hederlig och billig restaurang, och allt var som det skulle vara. I varje fall kunde det inte bli bättre. Jag hade haft turen att få träffa på doktor Sandy vid ett tillfälle när han var i sin bästa form, och jag skulle aldrig glömma det.

9. Allhelgonadagen i Mykene.

Till glädjeämnena i Athen hörde att athenarna rest en staty över Perikles ungefär just där det antika Athens norra stadsgräns gick eller vid det nuvarande rådhusstorget. Statyn var klassisk i sin enkelhet: dess rena drag och perfekta realism var en direkt påminnelse om Athens makalösa klassiska storhetstid efter perserkrigen fram till Peloponnesiska krigets utbrott år 431 före vår tideräkning, i vilken kris Perikles tidigt dog. Han personifierade för alla tider det demokratiska ledarskapets ideal.

På stadsteatern gavs bland annat pjäser av Shakespeare och Ibsen. För första gången fick jag se Shakespeares namn stavat på grekiska: Ouilliam Saixper. Henrik Ibsen hette Enrik Impsen, och Peer Gynt hette Peer Gkynt. Han hade åtminstone fått behålla sitt förnamn.

Vädret var idealiskt och verkade stabilt. Allhelgonanatten blev fullkomligt sömnlös, varför jag Allhelgonadagen (fredag den 1-a november) reste ut till Mykene mest för att komma bort från de giftiga stadsdunsterna.

Utfärden blev helt idealisk fastän den började som ett fiasko. Tåget stannade bara fem sekunder vid stationen Mykenes, och jag hann inte av tåget utan följde med till Argos. Där fick jag vänta på nästa tåg tillbaka för att åka en station.

Det antika Mykene ligger ungefär 2 mil norr om Argos och 6 km från järnvägsstationen. Det är uppför hela vägen, men promenaden är ändå angenäm på grund av det sköna landskapet. Före det antika Mykene passerar man den moderna turistbyn Mykene, som nästan bara består av flotta restauranger. Bar Elektra ligger mitt emot Restaurang Klytaimnestra strax nedanför Club Homeros och ovanför Ifigeneia Fast Food, och så vidare.

Gamla Mykene ligger ytterligare två kilometer uppför i ett strategiskt läge mellan två berg, från vars krön man har god uppsikt över hela landskapet. Den gamla borgstaden är ett imponerande komplex där själva borgen upptar halva staden. Hela staden är utgrävd, och man har kunnat fastställa exakt hur alla byggnader låg och hur de fungerade. Den berömda Lejonporten var själva stadens huvudentré. Naturligtvis finns ingenting kvar av byggnaderna och borgen, men denna torde ha varit tämligen hög i flera våningar och imponerande. Däremot finns terrassen kvar framför borgens huvudentré, som ligger vackert med utsikt mot söder, mot havsviken, som då borde ha nått ända fram till stadens utkanter, mot Argos och Nauplion.

Detta var hela Greklands centrum för mer än 3000 år sedan. Härifrån dirigerades kriget mot Troja av Agamemnon och Menelaos. Efter Kretas och Knossos fall genom en naturkatastrof c:a 1500 f.Kr. tog det några hundra år innan civilisationen kunde ta ny fart i Mykene och Sparta. Agamemnon och Menelaos var bröder. Agamemnon härskade i Mykene, var gift med Klytaimnestra och far till Elektra, Ifigenia och Orestes. Menelaos var kung i Sparta. Deras far Atreus var det som bjöd sin bror Thyestes på den makabra måltiden av hans egna mördade småbarns kött, vilket Atreus meddelade först efter måltiden. Naturligtvis tog Thyestes en gruvlig hämnd. Han hade en son som hette Aigisthos. När Agamemnon var borta under 10 år vid kriget mot Troja och offrade sin och Klytaimnestras dotter Ifigenia för att få lycka och

välgång i kriget, vilket han inte fick ändå, förförde Aigisthos den givetvis hämndlystna Klytaimnestra. När Agamemnon kom hem efter 10 år i triumf som en segrande halvgud mördade hon och Aigisthos honom i badkaret med en yxa. Följaktligen hämnades hans barn Orestes och Elektra på modern och Aigisthos, som de båda mördade tillsammans. Sedan blev Orestes obotligt sinnessjuk, och där slutar Antikens skabrösaste familjeskandal. Euripides, Sofokles och Aiskhylos har skrivit saftiga dramer om saken, men det bästa och äldsta av dem är alltså Aiskhylos "Agamemnon" från hans sista levnadsår 430 f.Kr, ett oöverträffat drama än idag.

I Mykene var det bara att konstatera, att dessa antika personligheter lever än idag. Hit kommer folk från hela världen för att besöka dem, och under mitt korta besök hörde jag konversationer på både engelska, franska, spanska, italienska, tyska, ryska och japanska. Som ensam svensk representant fanns likväl även Norden representerat genom mig.

En frugal lunch intogs på Spiros, det enklaste av alla Mykenes luxuösa matställen. Min värd blev imponerad av att höra att jag var svensk. "Olof Palme!" utropade han. Det visade sig att han var en hängiven beundrare av Olof Palme. Jag sade ingenting om mina betänkanden i fallet.

Men när jag gick därifrån de 6 kilometrarna tillbaka till stationen kom han körande förbi och gav mig skjuts, varunder han fortsatte att lovprisa Olof Palme och Papadopoulos, Europas två största socialdemokratiska ledare. Jag hade fortfarande ingen kommentar.

Stämningen på tåget tillbaka till Athen var god, och man kom helbrägda ända fram till hotellet. Där berättade Elias, min värd, att han just hade hört att november kanske skulle bli den bästa månaden i Grekland på hela året. Våren hade varit tuff med vinter och snö, stormar och kyla, och även sommaren hade delvis regnat bort med sensationella översvämningar i Athen som konsekvens. Så visst förtjänade grekerna äntligen en vettig sommar - hellre i november än aldrig.

10. Krogen med två utgångar

Jag hade drömt om att fara ut till öarna eller åtminstone till Aegina, ön närmast Athen, men just denna dag höjdes färjepriserna drastiskt, och om man alls skulle ha råd med en dagsutflykt till Aegina måste man vara på plats nere vid kajen i Pireus klockan åtta på morgonen. Jag övergav projektet. Det var min elfte resdag, och jag började redan längta hem och saknade musiken.

Hemma har jag alltid det problemet att mitt dryga arbete ger mig väldigt ont om tid och minimalt lite tid över för annat. När jag är på resa är det tvärtom: frånvaron av det rutinmässiga arbetet ger mig väldigt mycket död tid, varför jag saknar det rutinmässiga arbetet. Någon balans mellan de båda ytterligheterna har ej lyckats uppnås.

Uppe på Areopagen i Athen hade jag nöjet att få träffa Konstantin, en glad festprick som fann ett nöje i att utveckla sina språkkunskaper med att språka med utlänningar. Han förstod svenska ehuru han ej kunde tala det så när som på några ord, men han talade nästan alla andra europeiska språk. Jag hörde honom till och med tala japanska med några japanska turister.

Han tog mig med till ett mycket speciellt ställe i Athen. Bakom saluhallarna och grönsakstorget ligger på Sokratesgatan 9 en gammal källare, som är ett favorittillhåll för ur-athenare. Stämningen där är helt genuin, serveringen är primitiv men effektiv, och alla athenska original dras dit, många i hopp om att bli bjudna på vin av gamla bekanta. Det finns ingen tryckt meny, men utbudet är rikligt, och maten är ypperlig. Till lunchen fick jag ett retsinavin av helt annat slag än det vanliga: det var mycket

kraftigare och hade en märkbart accentuerad bismak av osedvanlig stringens. Naturligtvis blev man plakat genast.

En främling satte sig vid mitt bord, en ur-athenare som jag hade mycket gott utbyte av. Vi talade mycket om problematiken kring Turkiet och Cyperns inträde i EU, och han var grundligt insatt i de diplomatiska turerna. Det är val i Turkiet i morgon, och ingen vet hur det kommer att utfalla. Turkiet är fortfarande en stormakt att räkna med åtminstone bland muslimska länder med sina 75 miljoner invånare och har en unik ställning som världens enda helt sekulariserade muslimska land. Åtminstone försöker det vara så. Men Turkiet är utomordentligt fattigt och efterblivet och har sina olösliga problem med sin brist på mänskliga rättigheter och förtrycket av kurderna. Det har blivit bättre, men även om kursen bibehålls har landet utomordentligt långt kvar att gå.

Vi pratade också mycket världsekonomi, och vi nådde en kuriös överenskommelse i vår diskussion, då vi båda kom fram till, att det enda goda med den stora världsdepressionen var att även alla parasiterna blev lidande av den. Därmed tänkte vi mest på exempelvis narkotikahandeln: mindre pengar över måste leda till mindre efterfrågan och högre priser. I bästa fall skulle världsrecessionen kunna svälta ut en hel del av den sjuka formen av parasitism.

Stället var 200 år gammalt och hette "Krogen med två utgångar", ty den hade faktiskt två utgångar. Det var intressant att spekulera i hur de två utgångarna från början hade kommit till. Man kunde tänka sig att för två hundra år sedan, när grekerna var under turkarna, hade turkarna ofta gjort räder in på kaféer och krogar för tvångsrekrytering och razzior på jakt efter motståndsmän och sådant, varför ett matställe mycket väl kunde behöva två utgångar, så att alla snabbt kunde fly ut ur den andra om det kom turkar in genom den första. Det var den enda rimliga förklaringen till "Krogen med de Två Utgångarna" som vi kunde komma på.

Denna dag fick jag även beskedet per e-mail från Gurdjeff-sällskapet i Göteborg att de tyvärr inte kunde uppskjuta höstmötet för min skull utan att det skulle äga rum i min frånvaro denna dag. Det var inget att göra utom att beklaga vad man missade.

På något sätt var detta resans vändpunkt. Musiken pockade på min återkomst till Göteborg, det blev inga grekiska öar, och halva resan hade gått. Hemlängtan gjorde sig kännbar, medan livet inte kunde bli bättre än det var i Athen. Alltså var det dags att bryta upp från Athen.

11. *Den långa resan till Olympia.*

Naturligtvis begick man återigen det klassiska misstaget att man lämnade Athen, då man inbillade sig att man var tvungen. Emellertid hade jag denna gång turen att hamna på ett tåg av den gamla sorten med våldsamt skumpande vagnar, hårda säten, en gammalmodig bar med bänkar vid vilken man inte fick plats med benen under bordet, och så vidare: rena Vilda Västern-modellen, och det kändes som om det var dit man var på väg. Det var bara att njuta hela vägen.

Enligt information skulle resan till Pyrgos ta 6 timmar och 20 minuter. Den välbekanta etappen till Patras gick förvånansvärt snabbt och smärtfritt, kanske beroende av vår våldsamma medvind: hela korintiska viken skummade av raseri, och det var omöjligt att se något tvärs över viken.

Efter Patras började problemen. Detta var ju okänt land för mig, och känslan blev hela tiden mer påtaglig att man åkt för långt ju mer det gick över tiden. Men slutligen nådde man äntligen Pyrgos efter närmare 7 timmar i detta fullkomligt och underbart primitiva tåg.

I Pyrgos gällde det att hitta busstationen i skymningen och hoppas att det fortfarande gick bussar till Olympia. I annat fall måste man gå de två milen till fots. Emellertid visade det sig finnas en smalspårig järnväg upp till Olympia, där det faktiskt gick tåg ibland. Detta var ett intressant perspektiv som måste närmare undersökas i Olympia, om man kom dit.

Busstationen i Pyrgos visade sig vara ett litet kyffe där folk satt och väntade utanför, då det inte fanns plats för dem innanför. Ingenting markerade att detta var en busstation. En taxichaufför hade gett mig exakta instruktioner hur jag skulle hitta den som jag följt till punkt och pricka, men naturligtvis gick jag förbi, då ingen vettig människa kunde identifiera den som en busstation. Men därifrån gick det faktiskt fortfarande bussar ända fram till Olympia. Jag måste bara vänta en timme.

Vid mig satt ett blont par med blåa ögon med allvarlig uppsyn och verkade intresserade av en konversation, men de kunde dåligt engelska, och jag kunde om möjligt ännu sämre grekiska. Emellertid lyckades vi förstå varandra. Detta vackra unga askblonda par med arktiskt isblåa ögon visade sig vara från Rumänien. Den unge mannen hade varit sjöman och fiskare och kommit så långt upp som till Newcastle, Orkneyöarna och Shetlandsöarna men inte hela vägen upp till Norge och Skandinavien. Han hade nu sitt första arbete i Grekland nära Pyrgos, och vi blev genast goda vänner. Jag önskade honom av allt mitt hjärta lycka till med sin unga hustru, och han önskade mig lika hjärtligt något liknande.

Bussen gick över kullar och dalar, tre byar passerades: Smila, Pelopio och Platanos, innan vi kom fram till Olympia någonstans bortom tid och rum i mörkret. Staden hade bara en gata, som naturligtvis hade namnet Praxitelesgatan efter den berömde bildhuggaren som för 2500 år sedan arbetade här med sina mästerverk. Min japanske rumskamrat i Athen hade gett mig adressen till Olympias vandrarhem, som låg på Praxitelesgatan 18. Jag hade alltså genast hamnat på rätt gata.

Stället innehades av en ensam medelålders dam, troligen änka, som hade god koll på stället. Renligheten och ordningen var exemplarisk. En säng för natten kostade 7 Euro, med lakan och filt 8. Det fanns så gott om plats att jag fick ett eget rum (med 7 sängar) med balkong och bord med pall samt utsikt över trädgården. Det verkade vara den suveräna idyllen. Jag reserverade mig inför värdinnan om jag skulle stanna en eller två nätter.

12. Grekiskt avsked.

Natten tog oss alla med överraskning, då det plötsligt regnade. Morgonen var bitande kall, och staden låg öde och tom, som om alla bedövats av den även i Grekland tydligen annalkande vintern.

Mina undersökningar av järnvägslinjen ledde till det resultatet, att jag fann järnvägsstationen stängd. Några arbetare där förklarade att den kanske skulle öppna om en månad eller så. Längre fram såg jag att de höll på att lägga ny räls. Denna unika smalspåriga järnväg till Olympia kommer utan tvekan att fungera igen nästa år.

Själva det urgamla Olympia med dess för 2500 år sedan världsberömda Zeustempel med ett av världens sju underverk inuti, Fidias fantastiska Zeusstaty i gigantiska proportioner draperad i guld, erbjöd en beklämmande anblick. Redan för 5000 år sedan började kulturen här, under den mykenska tiden 1600-1100 f.Kr. var Olympia redan ett blomstrande samhälle, och under 800-700-talet växte det fram som ett ledande centrum för den grekisk-mytologiska kulten. Här började de första olympiaderna firas för omkring 2800 år sedan då den grekiska tideräkningen inleddes och de olympiska spelen startade. Grekerna räknade tiden i olympiader, alltså i fyra-års-perioder med start 776 f.Kr, alltså före Roms grundläggning. Jämsides

med kultcentret i Delfi med Apollons orakel framstod sedan Olympia som huvudorten för de antika grekiska mysterierna. Denna blomstring kulminerade under den klassiska tiden från 500-talet till 300-talet före Kristus.

Den långa nedgången under militärdiktaturerna och den romerska kejsartiden nådde sin botten år 393, när kejsar Theodosius den Store i kristendomens namn stängde hela Olympia och förbjöd all vidare aktivitet där. Trettio år senare på en annan kristen kejsarnidings order förstördes allt som kunde förstöras. En jordbävning gjorde resten två hundra år senare. Sedan dess ligger allt i ruiner nästan konsekvent utjämnade med marken. Inte en pelare av Zeustemplet står kvar, och av det mindre Heratemplet reser sig ej mer än ett par tre stycken ynkliga rester. Olympia idag ger samma nedslående intryck som en mycket gedigen begravningsplats, där alla gravar är så gamla och försummade att ingen längre kan identifieras. Endast spökna finns kvar, och luften omkring Olympia vibrerar av gamla storslagna minnen, av Antikens underbaraste sportkult, av en intensiv internationalism - Olympia var världens navel nummer två efter Delfi – och av minnet av den grekiska bildhuggarkonstens viktigaste vagga. Här arbetade både Praxiteles och Fidias, Antikens två största bildhuggare, och Zeustempels utsmyckning var den arkaiska grekiska konstens höjdpunkt.

Och Olympiakulten lever trots allt ännu idag. Här tänds fortfarande den olympiska elden vart fjärde år. Gudarna är borta, statyerna finns bristfälligt bevarade som ihopplåstrade fragment på muséerna, men minnena är desto mer levande fortfarande 2500 år efter deras storhetstid.

Det plötsligt försämrade vädret och den nästan andaktsfulla stämningen i Olympia bidrog till mitt beslut att låta detta bli mitt avsked till Grekland för den här gången. Som alltid var det ett beklagligt avsked, och på tåget tillbaka till Patras (samma utomordentligt pittoreska Vilda Västern-tåg jag kommit med igår) funderade jag allvarligt på att återvända till Athen.

I Patras regnade det. Det var första gången under mina nitton besök i Patras (under 13 år) som det regnade.

Till det allmänna intrycket av beklämning i Patras kom skarorna av arbetslösa albanska dagdrivare, hålögdade och hjälplösa, som bara sitter eller står längs hamnväggarna i drivor och skockar, en ständig påminnelse om det fattigaste landet i Europa, omedelbart norr om Grekland, Europas enda muslimska land utan något större hopp om att någonsin få tillhöra den europeiska gemenskapen. Om Rumänien och Bulgarien har tio år kvar står Turkiet i kön efter kanske ytterligare fem år, därefter kan Kroatien och Makedonien börja köa, sedan kanske Serbien och Montenegro kan inleda förhandlingar, medan då Albanien fortfarande hopplöst kommer att stå utanför. Det stod att läsa i alla dessa albanska arbetslösa och medellösa flyktingars ögon längs hamngatornas väggar i Patras, i bristfälligt skydd mot regnet.

Att bege sig norrut och hälsa på mitt gamla värdpar i vandrarhemmet och dricka en kopp kaffe med dem var uteslutet: man skulle bara bli genomsur på vägen. Nöjet där var att sitta och njuta i trädgården, vilket nu inte var något nöje. Därigenom skulle jag ej heller denna gång få nöjet att få återse Charlie och prata skit med honom om EU.

Även andra vemodiga minnen infann sig. Tydligast var minnet av Willy, holländaren som alltid tagit emot mig med öppna armar på Argo Hostel och som alltid var full. Ofta när jag kommit hade han stått och raglat bakom receptionsdisken med något vilt i ögonen. Då hade han mått som bäst. Han försvann i EU-oredan, när livet plötsligt blev lika dyrt i Grekland som i Tyskland, när Argo chockhöjde priserna och installerade telefon på varje rum vilket ingen gäst hade bett om, varpå hela det pittoreska klientelet försvann från Argo - och Willy reste hem till Holland för gott.

Novemberruskvädret härjade i Patras, och med nöd kunde man bärga sitt bagage och sig själv in i färjan. Jag hade valt Ancona-färjan, ty med sådant väder i Patras var vädret ännu instabilare i Italien. Jag hade sett Sicilien molntäckt på en aktuell väderlekskarta, så någon sol var troligen inte mer att hoppas på under denna resa.

Likväl var detta den första regndagen. Hela resan hittills – tretton dagar – hade varit rena sommarsemestern med temperaturer konstant över 20 grader. Idag när det dåliga vädret nådde ner till Patras var det den 4 november.

13. Reträtten.

Ancona mötte upp med stormväder och 11 grader varmt, och det ösregnade. Min bästa medpassagerare från Grekland var en tysk som hade arbetat där i tio år och som skulle bege sig hem till Frankfurt. Han var vittberest och hade bott fem år i Kalifornien och älskat San Francisco, men han gav inte mycket för Amerika för övrigt. Han betecknade amerikanerna som hopplöst dumma och underutvecklade, då hela deras skolsystem var åt skogen och hela deras kultur bara handlade om Hollywood eller TV-hjärntvätt, som alla amerikaner gick på. Den mest bankrutta delen av deras kultur var deras matkultur, då nästan den enda mat som fanns att få i hela Amerika var MacDonalds och annan stereotyp skräpmat som genomgående överallt var lika ohälsosam. I New York hade han inte varit, men han medgav att denna ort med sin blandkultur kunde vara ett undantag.

Hans värsta upplevelse av Amerika hade dock varit av dess sjukvård. Han hade åkt in på sjukhuset en gång efter en trafikolycka, och det första de hade frågat honom på sjukhuset var: "Kontanter eller kreditkort?" När han tvekade var nästa meddelande: "Om du inte har någondera, så ligger utgången där." Som kontrast hade han en gång haft en svår motorcykelolycka i Grekland med trettio brutna revben och sprucket knä med mera. De tog där hand om honom genast, och han behövde aldrig betala ett öre.

Sina mest smärtsamma erfarenheter hade han dock haft i Rumänien. På genomresa där hade han fått sin bil stulen, och när han polisanmält saken hade han blivit utskrattad. Den bilen skulle aldrig mer bli identifierbar i det landet och hade troligen redan sålts vidare i Ukraina eller Ryssland. Som bilresenär hade han fått det stämplat i passet att han kommit med bil, och när han sedan ville lämna landet per flyg visade sig detta vara omöjligt. "Ni har kommit in i landet med bil," sade myndigheterna. "Då kan ni inte lämna landet utan bil." Att den blivit stulen accepterades inte som en förklaring. Till slut erbjöd myndighetspersonen en kompromiss. "Lägg 50 dollar i passet, så skall jag se vad jag kan göra."

Efter en stund kom han tillbaka med passet. "De vill ha 20 dollar till." För 20 dollar till fick han sin utresa med flyg godkänd utan bil, men han lovade de myndigheterna dyrt och heligt att han aldrig mera skulle besöka Rumänien och att han skulle avråda alla andra från att göra det också.

Även i Albanien hade han upplevt den mest groteska fattigdom. Där hade han stött på pojkar som fick sitt första par skor vid 14 års ålder - under de första tretton åren av sitt liv hade de fått gå barfota och utan mat. Han gav inte mycket hopp åt dessa fullkomligt utblottade före detta kommunistländer, där diktatorer som Ceausescu fullkomligt hade fått förstöra landet under en 40-årig omänsklig regeringstid, under vilken tid alla fick svälta i landet utom diktatorn och hans familj. Det är väl samma sak idag i Saddam Husseins terrornäste Irak. *(Det var ännu 2002. red.anm.)*

Resan till Verona blev en thriller. På grund av det plötsligt drastiskt dåliga vädret i både Grekland och Italien beslöt jag att inte satsa på Sicilien och Rom utan hellre retirera norrut. Jag ringde från Ancona men fick inget svar. När jag ringde igen

en halvtimme senare fick jag alltjämt inget svar men lämnade ett meddelande om min ankomst. I Bologna hade jag precis fem minuter över för tågbyte. Jag hann slå en ny signal till Verona, men då var det upptaget. Tydligt var i alla fall någon hemma, men jag visste inte om mitt budskap gått fram.

Ännu en gång ringde jag från stationen i Verona. En automatisk telefonröst meddelade att numret inte existerade. Jag försökte på nytt, och då svarade äntligen Achille. Allting var i ordning, men mitt meddelande hade inte gått fram - "vi har ingen automatisk telefonsvarare." Ett av dessa outrannsakliga italienska fenomen. Vem som fått mitt meddelande i stället får vi aldrig veta.

Lyckligt framme i Verona på terra firma smiddes nya planer på Piemonte och Ligurien och andra möjligheter, men dess värre såg jag ej längre någon möjlighet att återse Sicilien eller Rom. Tiden började bli knapp, novembervädret rasade, och den vackra södern kändes hopplöst utom räckhåll och förlorad även den åt vinterns och stormarnas mörker för resten av detta året.

14. Den vilda strejken i Milano.

Vem hade kunnat tro att en liten enkel resa till Milano från Verona skulle bli hela denna resas värsta mardröm? Jag skulle resa till Biella för att besöka mina vänner i Pollone strax ovanför (vid ingången till Aostadalen), vi hade avtalat tid, och jag skulle hämtas med bil vid stationen. Allt var perfekt arrangerat. Men vi hade inte räknat med en plötslig strejk i Milano.

Tåget stannade i Melzi tre stationer utanför Milano. I en högtalare pratade någon stins en hel roman av upprörda meddelanden, som fick alla passagerare i vagnen att reagera med liknande känslor. Jag förstod inte alls vad som pågick. Likväl satt alla passagerare kvar och hoppades på bättre tider. Efter tjugo minuters väntan kom ett nytt långrandigt desperat meddelande i högtalarna, och nu reste sig alla passagerarna. Det hela liknade en massflykt för livet. En buss hade ställts till förfogande för transport av passagerare till utkanten av Milano. Därifrån fick man fortsätta för egen maskin. Fem hundra passagerare skulle försöka komma med denna buss till Milano.

I början följde jag med strömmen, men efter en stund slog det mig hur vansinnigt allt detta var. Kanske tio procent skulle få plats i bussen, och hur skulle man sedan hitta i Milano? Jag beslöt att återvända till tåget för närmare information om och kanske utväntning av situationen.

Precis när jag kom till stationen annonserades det, att tåget skulle ta sig en station närmare Milano, till Piontello. Hälften av passagerarna tog plats igen under kaotiska omständigheter, och efter en kvart satte tåget faktiskt i gång. Jag passade på att utfråga några damer som satt omkring mig.

Vad som hade hänt var att arbetarna från Alfa Romeo hade plötsligt gått i strejk och ockuperat hela centralstationen i Milano, vilket hade lamslagit hela tågtrafiken i nordvästra Italien fullständigt. Tio tåg låg före oss och väntade på att få komma in till stationen.

Men tåget fortsatte efter Piontello ända in till Lambrate, som redan ligger inom Milano, där det definitivt stannade för alltid. Där låg även en hel hopper andra döda tåg helt övergivna och strandade. Men ett tåg skulle faktiskt ta sig in till centralstationen. Jag hoppade på det och förberedde mig för ankomsten till en stad under belägring om inte ockupation av vilda strejkande fabriksarbetare.

Men när tåget kom fram tycktes strejken redan ha avblåsts. Det var en typisk italiensk punktstrejk med chockverkan, som denna gång varit ovanligt effektiv. Alla tågen i Milano var nu en timma försenade. Jag hade missat mitt tåg vidare, och

Lorella, som skulle hämta mig, skulle inte finna mig. Jag försökte ringa men fick bara prata med en automatisk telefonsvarare. Hon hade redan gett sig av.

Om tiderna höll skulle jag komma fram 13.49 till Biella. Men alla tåg var ju nu försenade. När jag ankom till Novara visade det sig, att det tåg jag fått anvisning till av stinsen i Milano inte fanns. Jag fick vänta ytterligare en halv timme på nästa. Tidtabellen stämde inte alls.

Jag hade aldrig sett Milano i ett värre kaos. Folk rusade omkring överallt desperat i olika riktningar och på varann, och ingen visste något. Punktstrejken hade förvandlat Milano till ett Bukarest.

Tåget kom slutligen fram till Biella halv tre, 90 minuter för sent. Jag hade för länge sedan gett upp hoppet om att någonsin få se Lorella eller Pollone. Vi skulle vara förlorade för varandra för evigt. Uppgivet gick jag omkring där på stationen, när jag vid biljetluckan observerade en ung dam i livlig diskussion med expediten. Hon hade väntat i en timme på en pojke som försvunnit någonstans på vägen. Det var Lorella. Jag viskade hennes namn. Hon vände sig om och såg mig.

Hon berättade sedan att jag hade varit som en vålnad. Hon hade gett upp hoppet om att någonsin få se mig, och så stod jag plötsligt där bredvid henne.

Vi körde lyckliga upp till hennes slott i Pollone där hon bor ensam med sin man. Hon lagade genast lunch åt mig medan samtalet oavbrutet intensifierades. Vi pratade gamla minnen i Indien, där vi träffades i somras i Dharamsala och där hennes väninna Tatiana hade förlorat sitt pass. Jag hade nödgats lämna dem mitt i den värsta krisen, med Tatiana utan pass och Lorellas man drabbad av hög feber.

Men allt hade löst sig. Samma kväll som jag lämnat Dharamsala hade en annan italienare där (från samma trakt nära Biella) hittat passet och genast anat vem det tillhörde. Krisen hade löst sig omedelbart efter min avfärd.

Och här var vi nu samlade igen i Biella, ett helt litet gäng av italienska Indienresenärer. Det var som att ha funnit sig en ny familj.

15. Resans höjdpunkt.

Omgivningarna där i Pollone gjorde ett förunderligt intryck. Byn domineras av en kulle som heter Burcina och som är fridlyst och omvandlad till en jättelik park. Kullen var ett gammalt kultcentrum sedan gallernas och romarnas tid och gömde på så mycket fornyfynd att arkeologerna var rädda för att börja gräva där. Den tidigare ägaren var ett excentriskt original som samlade växter och trädplantor från hela världen som han planterade där, så att Burcinakullen är som en enda fantastisk och gigantisk botanisk trädgård. Till och med sequoiaträd växer där. När man gick där i skuggan av jättelika cedrar kändes det plötsligt som att vandra på vägen upp mot den japanska fredsstupan i Darjeeling.

Det var även mycket annat i Pollone som påminde om sådana smultronställen som låg en särskilt nära om hjärtat. Pollone hade nästan samma läge som McLeodGanj i Dharamsala med utsikt mot söder och med bergen i bakgrunden, som på en fjällterass. På långt håll kunde man se både Monte Viso mot franska gränsen i sydväst och Monte Rosa i norr, som tornade upp sig som ett annat Annapurna. Samtidigt påminde omgivningarna i Pollone påtagligt om nejderna kring Vitosha och Rila, Bajkalsjön och Simeonowo i Bulgarien.

Av en händelse kändes det i Pollone som att vara hemma i alla de favorittrakter som man detta år måst undvara: Darjeeling och Dharamsala, Bulgarien och till och med Pokhara med Annapurna.

Lorella blev mycket besviken över att jag inte kunde stanna längre än en natt. Min plötsliga visit hade varit som en blix från klar himmel, och så måste jag genast fara vidare igen. Även Gian Carlo vidmakthöll att jag borde ha stannat minst 3-4

dagar. Det gamla klassiska Inter Rail-problemet infann sig: hur dela upp sig på olika vistelser på olika håll i Europa, när man har en tidsbegränsad biljett? Detta klagomål hade jag ständigt fått höra på alla mina 19 Inter Rail-resor: från Weddes i Athen, från Diana och hennes vänner i Sofia, från Ringo i Konstantinopel, från Paolo och Annie i Rom, från släkten i Verona, och från min nya grupp av tillgivna Indienentusiaster i Biella. Och i år var problemet mera akut än någonsin, då jag denna gång bara hade tre veckor till mitt förfogande och då jag helt fått avstå från Sicilien och Rom.

Ändå gav Pollone något av en ersättning och en tröst. Jag kunde i alla fall lova att återkomma i april - där hade man något att se fram emot, och reminiscenserna i Pollone om både Darjeeling och Dharamsala, Bulgarien och Nepal var något av en överväldigande kompensation för att Nepal- och Darjeeling-resan uteblivit detta år liksom även varje tänkbart besök i Bulgarien.

Den största välsignelsen med Biellabesöket var dock den innerliga vänskapen och samvaron med Lorella och Gian Carlo. På kvällen tog Lorella med mig till en teaterrepetition med hennes teatergrupp, där regin ännu var i vardande. Det var utomordentligt lärorikt att få se uppsättningen av en pjäs i vardande. Senare på kvällen kom Gian Carlo hem, och vi satt sedan uppe halva natten och bara pratade om Indien, om våra gemensamma smultronställen där, om framtida planer, kanske en gemensam resa till Ladakh nästa sommar, medan vi njöt av vinet och osten, russinkakan och grappan, portvinet och annat smått och gott.

En väsentligt bidragande faktor till charmen i Pollone var den omedelbara närheten till naturen. Där hördes koskällor hela dagen med contadinernas glada tillrop när de vallade korna ner från bergen för att ta skydd inför den annalkande vintern, och Lorella hade skafferiet fullt av genuina dyrbarheter direkt från landet. Egen honung, eget vin, egna grödor och eget bröd, ingenting fattades.

Och deras hus var som slottet med en imponerande palatsträdgård. De hade en stor hund och fyra katter och rum för hur många gäster som helst. För Lorella själv var detta paradiset, och jag förstod henne fullkomligt och hade fått den synnerliga äran att för en dag få dela det med henne, medan mitt avsked betraktades som en oförsämndhet och ett dåligt skämt. Jag försvarade mig med att det var ingens fel utan ödet som spelat oss detta spratt, då jag inte kunde svika Cristina i Verona och det program hon arrangerat för mig fredag kväll. Tyvärr kunde jag inte vara på två ställen samtidigt.

Avskedsmorgonen slösade med all den magnifikaste höstprakt i färg, skönhet och klarhet som alpslutningarna kan vara förmögna till. Monte Rosa reste sig som Europas Annapurna och dominerade hela den norra horisonten med sin härlighet, medan Lorella körde mig ner till stationen. Tiden var knapp, så vi tog avsked i bilen, men då tåget var försenat hann hon parkera bilen och komma tillbaka till perrongen för ett andra avsked.

Det var bara att längta tillbaka till nästa gång.

16. Achilles bordssamtal.

Det drog ihop sig till avsked. Verona hade bara avskedsföreställningar att bjuda på. Fredagslunchen med Alberto var avsedd att äga rum hemma hos honom med hustrun och dottern, men dottern arbetade, och just denna dag beslöt sig hustrun Mara för att bege sig till kyrkogården, så Alberto och jag fick klara oss på egen hand. Men vi hade en mycket god lunch tillsammans med *Gnocchi alle Spagnole* och *polenta* på restaurang "De två pelarna" där vi dock bara kunde hitta en sådan. Vi pratade mest om bergsbestigning apropå Göran Kropps plötsliga och tragiska frånfälle bara 35 år gammal. Den senaste flugan bland bergsbestigare är att ge sig på glaciärerna

vid Eldslandet omkring Maghellans sund, där det hela tiden blåser 50 meter i sekunden, som om detta skulle bereda dem ett extra nöje.

Under kvällen med doktor Marisa och Cristina råkade vi stöta ihop med Mara och Sara på bron, Albertos hustru och dotter, så att jag åtminstone fick se dem. Doktor Marisa var överarbetad och överutnyttjad som god läkare som vanligt, och hennes största problem är att hon aldrig kan säga nej.

Paolo med familj bjöd på tårta och vin senare under kvällen, varunder visades fotona från bröllopet. Två med mig var riktigt lyckade, det ena med brud och brudgum, det andra med brudens tre bröder. Jag hade med mig diapositiv från sommarens Ladakhresa, men apparat fattades.

Under söndagen for vi ut till Lago di Garda. Dagen var riktigt vacker och idealisk, men det var bara Ida som ville dit. Achille kunde inte se Lago di Garda utan att känna djup smärta inför dess förvandling under de senaste 50 åren från paradiset till turistnöjesfält. Här har jag samlat något av hans centrala besvikelser över samhällets utveckling under sina 50 år som lärare:

"Samhället vilar på fyra grundpelare. Det är familjen, skolan, politiken och religionen. Endast om alla fyra pelarna håller kan samhället kallas stabilt och kan det överleva och även utvecklas positivt. I nästan hela det västerländska samhället har alla fyra pelarna falerat och svikit människorna.

För det första splittrades familjen genom kvinnoemancipationen. Kvinnorna skulle tvingas ut i förvärvslivet vare sig de ville det eller ej. Deras likställdhet med männen skulle genomföras praktiskt till varje pris. Men kvinnorna är inte som männen. De är skapta på ett annat sätt och för en annan sorts liv, och deras absolut viktigaste uppgift, som de mest av allt är skapta för, är moderskapet. Om de inte kan ta hand om sina egna barn är deras viktigaste livsuppgift berövad dem, och de är reducerade i sin kapacitet. Samhällets utveckling gick därhän, att kvinnorna skulle arbeta lika mycket som männen, med den påföljd att barnen rycktes hemifrån och placerades på dagis vid så tidig ålder som möjligt för att där tillbringa hela dagen bland främlingar och stök och utan mamma tills de hämtades ut igen till kvällen, då de efter middagen placerades framför TV:n eller datorspel eller andra hjärntvättnings-apparater. Därmed tillintetgjordes hela familjekonceptet, som skrotades och tilläts rinna ut i sanden utan ersättning. Barnen tvingades växa upp utan hem, utan stabilitet i tillvaron och utan trygghet. Följaktligen har vi idag en skenande ungdomsbrottslighet och en diskotek- och ravekultur som bara är nedbrytande och resulterar i missbruk av alkohol, tabletter och droger.

Samtidigt svek skolan. Det gamla skolsystemet och -konceptet bröts systematiskt ner, kraven på studenterna nivellerades till bara det nödvändigaste medan alla verkligt utbildande ämnen, som historia och religion, nästan fullständigt skrotades. Skolan blev ett nödvändigt ont för jakten på betyg, och om man bara fick papper på att ha klarat en examen spelade de verkliga kunskaperna ingen roll. Den arbetsamme studenten som drevs av sin vetgirighet till att sitta uppe om nätterna för ren kunskaps och andlig odlings skull försvann och ersattes av streber-roboten, som struntade i om han fick sina läxor gjorda av andra eller om han fuskade, bara han fick papper på att ha passerat den examen som kunde ge honom jobb, stipendium eller ej återbetalningspliktiga studielån. Därigenom fostrade samhället sina elever till att konstituera ett fusksamhälle, där allt egentligen bara handlade om provisorium och fusk. All stabilitet och vederhäftighet försvann.

Det var politikerna som genomdrev detta, och därigenom svek de samhället och människorna. En enklare skola med mindre utgreningar skulle bli lättare för politikerna att kontrollera, trodde de, och med samma målsättning uppmuntrade de även de massmediala hjärntvättningsystemen genom TV, skräptidningar och annan skräpkultur. Att de i stället fick accelererande problem med kriminalitet och ungdomsbrottslighet var ett problem som de överlämnade åt framtiden, ett uttryck

för en mentalitet som alltid gjort alla däri deltagande politiker till samhällets värsta brottslingar, då det är ett svek mot det ansvar som de är till för att förvalta.

I allt detta försvann religionen. Den ansågs onödig och rationaliserades bort som ovidkommande barnsligt trams, men däri berövades människan den andliga dimensionen av livet, som är exakt lika viktig som den materiella. Människan kan inte leva av bröd allenast. Förtrycker man religionen kränker man därmed människans själ, som är det sista som får kränkas. Och när den kränks hämnar det sig alltid. Vi har idag alla dessa skumma och ofta kriminella sekter, vanligen amerikanska svindlarsekter, som folk låter sig uppslukas av då staten och den sekulära kyrkan berövat dem möjligheten till själslig förkovran och gjort dem besvikna. Andra söker sig till satanistiska rörelser av ren rebellust mot det samhälle som lurat dem, eller till kriminella rörelser. Andra finner sitt religiösa alternativ i droger då samhället stängt dörrarna för dem till all vettig religiös själströst."

Utan att vara det minsta bitter var han dock fullständigt nykter och realistisk i sin desillusion som lärare över det samhälle som han tagit aktiv del i under hela sitt liv.

Ändå har Italien betydligt mera kvar av religiösa traditioner och skolastisk lärdom, familjesammanhållning och kultur än exempelvis Sverige och Amerika, där de fyra grundpelarna nästan helt likviderats och försvunnit.

17. Avslutning.

I det längsta tvekade jag om jag skulle ta kontakt med Genua eller inte. Beatrice hade varit dålig under våren efter en svår benfraktur, och när jag talat med henne i telefon i augusti hade hon låtit ovanligt ynkelig och ömkelig. Mitt arbete i Sverige kallade på mig, vilket i realiteten inte gav mig något val. Måndag morgon skaffade jag mig sittplatsbiljetterna.

På kvällen ringde Paolo, brudens fader. Nu hade han skaffat projektor till mina diabilder, och bruden hade kommit hem från sin bara två veckor långa resa till Ceylon och Maldiverna. Nu var de alla redo. Ack, tyvärr var det för sent. Alla vidare fester med Paolo och hans familj liksom med Lorella och Indiengänget i Biella fick nu vänta till nästa gång om fem månader, i bästa fall.

Cristina arrangerade en avskedskonsert, för vars skull hon fått mig att lova återvända från Biella till fredagskvällen. Vi var sju personer, ett barn, fyra damer, värden och jag. Trevligast var pojkens moder, en blond kortklippt skönhet med himmelsblå ögon som hette Agnese, mycket ljuv, och hon hade faktiskt rest i Skandinavien och genom hela Finland och förstått sig förvånansvärt bra på mentaliteten där. Vi blev mycket goda vänner, middagen som erbjöds var rena kalasbanketten, men musikaliskt blev kvällen en katastrof. Instrumentet var en elektronisk pianola helt utan känslighet, och för detta hopplöst döda instruments skull hade man övergivit paradiset i Pollone! Jag skulle aldrig kunna förlåta mig.

Ida, Achilles fru och Cristinas moder, förblir min närmaste släkting i Italien genom sitt direkta kunsinskap med min far. Han var inte bara som en bror för henne utan till och med hennes livs första kärlek. Även hans far, min farfar Ferruccio, hade alltid haft Ida som sin favorit bland sina släktingar. I sin glans dagar var hon en blond blåögd skönhet med stor kärlek för musik och sentimentalitet - en mycket romantisk flicka. Nu är hon 78 och har krympt betydligt medan rondören tilltagit, så att hon har svårt för att gå och för att plocka upp saker från golvet. Hennes förkärlek för stationärt tillstånd och bekvämlighet har gjort henne till en black om foten för Achille på äldre dagar, som fortfarande älskar att resa omkring, medan Ida knappt kan ta en promenad. Achille lider i tystnad och känner sig som en örn i bur i hennes

sällskap. Lyckligtvis har han tillgång till huset i bergen i Castagné, vart han beger sig varannan dag.

Men Ida är fortfarande öm och romantisk, och hennes hjärta är det inget fel på. Hon är den enda i familjen som tycker om och klarar av att laga mat, så hon är en idealisk hustru och värdinna fortfarande. Men Achilles och Cristinas tålmodighet med hennes misstag och nycker är kort, och hon är vanligen hopplöst i underläge mot dem. Då kommer det an på mig att ställa upp med litet moraliskt stöd.

Resans värsta thriller ägde naturligtvis rum vid avresan. Det gällde att hinna med allt utan att jakta, men stressen var obönhörlig och ständigt tilltagande. Jag måste ha lunch före avresan, denna blev färdig prick 12, mitt tåg skulle avgå prick 13, och min buss till tåget på gatan utanför skulle avgå 12.23. Det gällde att slänga i sig en omfattande italiensk lunch och rusa iväg till bussen. Efter pasta, milanesa, päron och kaffe samt en massa rödvin sprängde jag iväg och nådde busshållplatsen precis 12.23. Där satt fyra andra ungdomar och väntade, varför jag tog det lugnt. Men ingen buss kom.

Så såningom gick det upp för mig att jag hade missat den: den hade kommit för tidigt. Då var det redan för sent att palla sig iväg till Porta Vescovo och ta en annan buss där. Det var bara att vänta på nästa buss, som kom punktligt 12.43.

Dess väg till stationen skulle enligt tidtabellen ta 14 minuter. Men den stannade vid alla hållplatser, och alla trafikljus visade rött. Vid Piazza Brá stannade den extra länge och väntade. Och väntade. "Vad tusan väntar han på?" måste man fråga sig, och så kom svaret: konduktörsbyte. Klockan var 12.55. Bussen satte långsamt i gång med den gamla konduktören stående bredvid den unga under lugn diskussion, medan bussen allt sävligare tog sina omvägar mot stationen och stannade vid varje hållplats och varje trafikljus....

När den nådde stationen var jag i startgroparna för en slutlig språngmarsch de sista hundra metrarna, men bussen var fem minuter försenad. Stationsklockan visade 13.02. Att ha missat detta tåg med alla platsreservationer och supplement till Köpenhamn betalade för 120 kronor skulle försena mig ett helt dygn....

Men tåget var försenat. Romtåget till München var 10 minuter försenat. Jag såg det som en himmelsk skänk av försynen. Tåget väntade snällt i ytterligare 10 minuter medan alla passagerarna ombord svor och stampade av otålighet - utom jag.

Alperna var klädda i gnistrande snö, och skymningen kunde inte ha varit mera kristallklar och bländande vacker än den var hela vägen till Innsbruck.

Den första reaktionen inför återbefinnandet på svenskt territorium inträffade vid intagandet av den första koppen svenskt kaffe på färjan till Helsingborg: "Mamma Mia! Il caffè svedese! Che Schiiifooo!!!!!" Det var den fullständiga chocken. Det hade inte kunnat vara värre. Det var rena diskvattnet eller kloakvattnet eller värre. Ändå var det bara vanligt svenskt kaffe. Men efter det italienska....

Hela resans största problematik skärptes till maximum i Helsingborg. Det var därför jag var i Helsingborg. För att hälsa på mina vänner i Lund hade det varit mera praktiskt att komma direkt över Malmö från Köpenhamn, men Göteborgs Skrivarsällskap hade krävt min närvaro vid ett styrelsemöte i Göteborg denna kväll. Jag hade meddelat lundensarna att jag skulle ringa mellan tolv och ett. Skulle någon svara skulle jag komma. Om ingen svarade skulle jag fortsätta till styrelsemötet i Göteborg.

Så är ju hela livets resa: man måste alltid välja, prioritera och vraka, och ibland väljer man fel och vrakar man fel, så att man får ångra sig efteråt. Jag visste denna gång inte vad jag gått miste om när jag försummat Sicilien och Rom för att i stället prioritera Grekland och släkten i Verona, men jag visste vad jag missat när jag övergett mitt italienska Himalayagäng i Biella för en elektronisk pianola i Verona.... Aldrig mer!

Jag hade även varit bjuden till ett annat bröllop i Bulgarien, då Dianas dotter gifte sig där nästan samma dag som Federica i Verona, varför jag måst prioritera Federicas bröllop och missat Denisas.... Den chansen skulle aldrig komma tillbaka mer.

Och så var det hela resan: ständiga val mellan alternativ av vilka inga egentligen kunde väljas bort men måste väljas bort.

I Lund svarade mina vänner och var hemma, fastän de just kommit hem från en resa i Kalifornien och fortfarande led akut av hopplösa jetlaggar. De var dödströtta men ville ändå ta emot mig. Det var bara att glömma styrelsemötet i Göteborg.

Även de hade följt sin förste son till altaret denna höst. Han hade gift sig med en ryska som han träffat i Moskva, och nu studerade båda i Berlin utan att ha gett sig tid till någon smekmånad. Federica och Tiziano hade i alla fall farit på två veckor till Ceylon och Maldiverna. Mattias och Julia hade träffats på så sätt, att de båda motvilligt följt med som vänner på en diskotekfest - och där träffat varandra.

Sålunda slöts resan som den inleddes med bröllopsspektakel. Den yngre generationen börjar ta över. Det blir svårare och svårare att kasta loss hemifrån för att lämna rutinerna, arbetet och plikterna vind för våg för att kasta sig ut på oöverskådliga och riskabla resestrapatser, medan de yngre vågar sig längre och längre ut i världen och blir mer och mer internationaliserade. Mina vänners Kalifornienresa hade liksom min gått perfekt utan missöden och varit närmast enformig med sitt monotona flygplanssittande – mer och mer går utvecklingen därhän, att i takt med att resandet bara blir bekvämare och lättare hela tiden tycks det största reseproblemet med tiden bli att planeten blir för liten. Det finns inga nya världar att upptäcka utom i yttre rymden, och dit kan man inte resa ännu. Att bara resa till månen kostar än så länge 100 miljoner dollar, och där är det inte ens någon njutning att vara utan bara kallt och besvärligt utan sol, utan hav och utan vatten. Det har ingen Inter-Railare råd med, som än så länge fortfarande kan klara sig på mindre än 7000 för en månad omkring i halva Europa.

Bröllopsresan var över. Den hade varit oerhört stimulerande och mänskligt viktig genom främst mina långa samtal med doktor Sandy i Athen och Achille i Verona, genom samvaron med släktingarna under och efter bröllopsstöket och med de nya Himalayavännerna i Biella och de slutliga gamla vännerna i Lund, som också haft bröllopsstök – Mikael och jag har i år känt varandra i 40 år, som bara det är ett jubileum att ta vara på.

Nästa års resor börjar väl i mars vid vårdagjämningen (efter fyra månaders innesittning) då det gäller att ta skadan igen med alla de i år försummade vännerna i Bulgarien, på Sicilien, i Rom och kanske i Genua. Inför sommaren står valet mellan Tibet eller Ladakh – det senare ett billigare och mera lockande alternativ då gänget från Biella kan hänga med – och inför hösten en tänkbar Engelsresa och i november en äntlig rejäl Indienresa - efter tre års försummelse.

Den som lever får se.

23.10-14.11.2002.